

Erfaringer med østeuropeisk arbeidskraft på petroleumsanlegg på land

Fafo Østforum
23.10.2007.

Kristin Alsos og
Anne Mette Ødegård

Første undersøkelse blant østeuropeiske arbeidstakere på landanlegg

Undersøkelsen er gjennomført på oppdrag fra Petroleums-tilsynet

Hovedspørsmål:

- 1) Hvilke lønns- og arbeidsvilkår har de østeuropeiske arbeidstakerne på norske petroleumsanlegg? Har allmenngjøringsforskriftene virket?
- 2) Har arbeids- og bedriftsvandringen fra øst påvirket HMS-standarden og HMS-arbeidet ved landanleggene?

Om undersøkelsen

- Spørreskjemaundersøkelse blant østeuropeiske – i hovedsak polske – arbeidstakere ved to landanlegg.
 - 379 østeuropeiske arbeidstakere har svart på spørreskjema
 - 54 kvalitative intervjuer med representanter for operatører, hovedentreprenører, norske og utenlandske underentreprenører, Petroleumstilsynet, tillitsvalgte, verneombud og hovedverneombud, tolker, hovedorganisasjoner i arbeidslivet

Én av fem er østeuropeer

- I 2006 og 2007 utgjorde arbeidstakere fra Øst-Europa mellom 14 og 25 prosent av arbeidsstyrken på de to anleggene
- Gjennomsnittsarbeideren var en mann på 39 år, med kort fartstid i Norge
- Flertallet var ansatte i utenlandske firmaer med oppdrag på anleggene
- Rundt halvparten var midlertidig ansatt

«I dag skal du være glad for å få tak i en polakk»

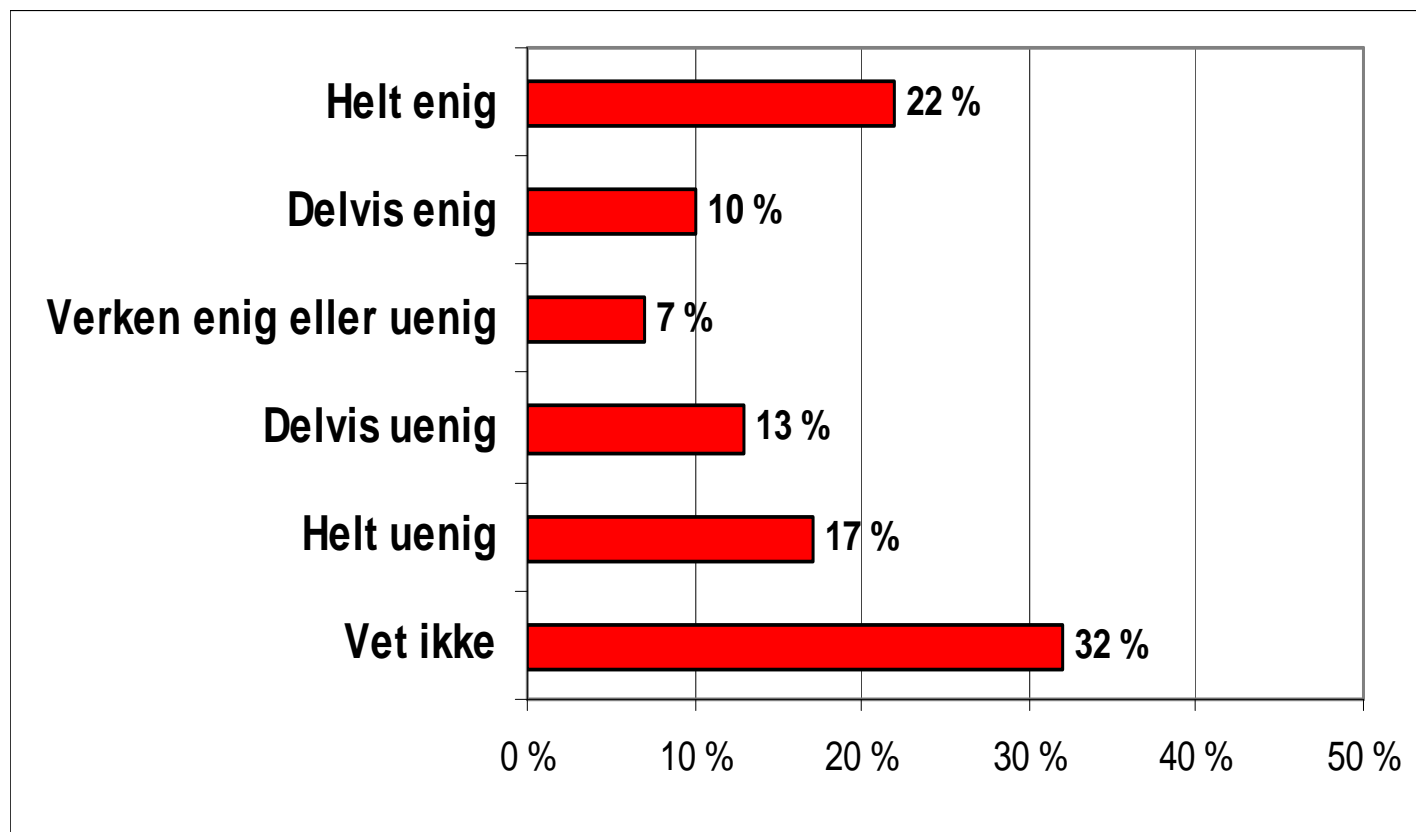
- Flere store utbygginger samtidig - mangel på arbeidskraft er den viktigste motivasjonen for bruk av utenlandsk arbeidskraft
- Lavere lønnsnivå blant de østeuropeiske arbeidstakerne nevnes sjelden som motivasjonsfaktor alene

«Den farlige grønne hjelmen»

- Verneombudsordningen er ukjent og arbeidstakerne har dårlig erfaring med sikkerhetsinspektører fra hjemlandet
- Ulik sikkerhetskultur: Høy produktivitet er viktigere enn sikkerhet
- Store ressurser er brukt på å løse språkbarrierene – uten fullverdige løsninger. Men språkproblemene har **ikke** ført til alvorlige hendelser eller ulykker.
- Nesten samtlige føler seg trygge på anleggene og sier at de får tilstrekkelig informasjon og opplæring.

Settes østeuropeere til farligere arbeid enn nordmenn?

Sprik mellom arbeidsoppgaver og bakgrunn

- **Nesten 60 prosent av arbeidstakerne sa at de var faglærte**
 - 61 prosent av de faglærte sa at arbeidsoppgavene var i samsvar med utdanningen
 - Totalt var det bare drøyt halvparten – 53 prosent – som sa at deres arbeidsoppgaver på anleggene var i samsvar med utdanning/yrkesbakgrunn
- **Bedriftene virket opptatt av om østeuropeerne kunne utføre jobben, men bekymret seg lite for om arbeidstakerne hadde fagbrev eller ikke.**

Lønns – og arbeidsvilkår

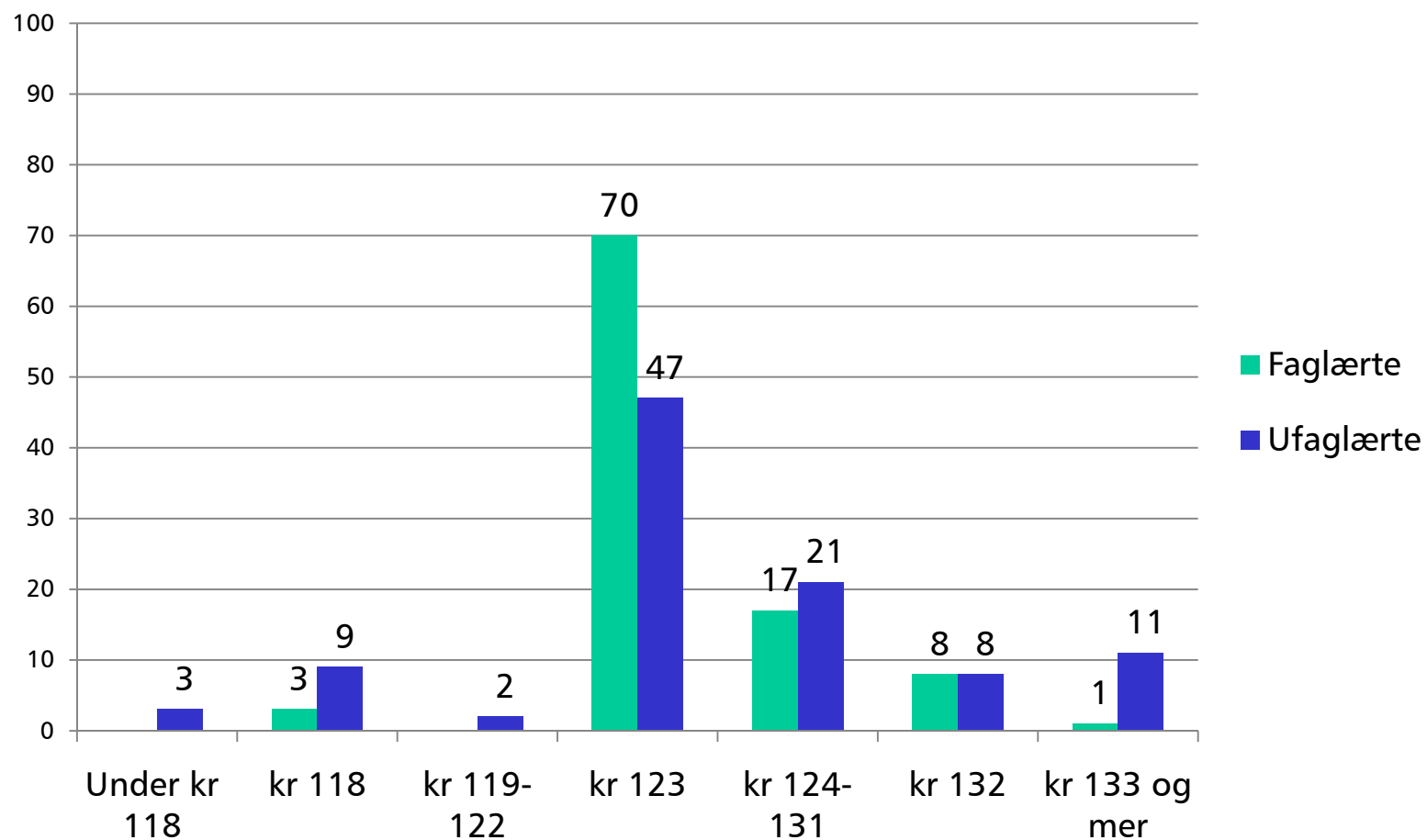
- etterleves allmenngjøringsforskriftene?

Allmenngjøring

- Bakgrunn:
 - Byggfagoverenskomsten, VO og elektrofagoverenskomsten for sju petroleumsanlegg på land, fra 1. desember 2004
 - Byggfagoverenskomsten for hele landet, fra 1. januar 2007
- Krav etter allmenngjøringsforskriften (byggfag):
 - Minstelønnsatser :
 - Ufaglærte kr 118,- pr. time
 - Ufaglærte m/ ett års bransjeerfaring kr 123,- pr. time
 - Faglærte kr 132,25 pr. time
 - Overtid - 50 % eller 100 % tillegg
 - Reiseutgifter dekkes
 - Arbeidsgiver skal som hovedregel sørge for kost og losji
 - Krav til innkvartering i henhold til arbeidsmiljøloven

Nesten alle får minstelønn

Timelønn for østeuropeiske arbeidstakere som arbeider innenfor bygg, ufaglærte og faglærte. Prosent. (N = 274)

Lønn

- Allmenngjøringsforskriftene etterleves i all hovedsak når det gjelder lønn
 - Hvor pålitelige er svarene?
- Østeuropeiske vs. norske arbeidstakere
 - Østeuropeiske arbeidstakere lønnes i liten grad ut over de allmenngjorte minstelønnsbestemmelsene
 - Skillet mellom faglærte og ufaglærte gjenspeiles ikke lønnsmessig
 - Norsk gjennomsnittslønn ligger over tariffavtalens minstelønnsseter
 - Også utenlandske bedrifter med norsk tariffavtale lønner ofte flatt på minstelønnssetene
 - Avtaler om ulike arbeidstidsordninger bidrar til større forskjeller
 - Men, liten følelse av forskjellsbehandling – kun 19 % er helt eller delvis *enig* i at nordmenn tjener mer enn dem. 49 % er helt eller delvis *uenig*

Andre vilkår

- Arbeidstidsordningene overholdes og det arbeides lite overtid
 - 84 % jobber aldri overtid
 - Enkelte fikk ikke overtidsbetalt
- Betalt hjemreise
 - En fjerdedel får kun delvis betalt eller får ikke betalt hjemreise
 - Enkelte selskaper som er etablert i andre land enn hjemlandet betaler kun for reisen til stedet hvor selskapet er etablert, og de ansatte må selv besørge reisen helt hjem
- Kost og losji - i tråd med allmenngjøringsforskriftene
- 84 % sier de får skriftlig arbeidskontrakt. Ansatte i norske selskaper - kun 5 % som får kontrakten, eller en kopi av denne, på sitt eget språk.

Østeuropeerne mistrives på anleggene

- 72 % delvis eller helt *uenig* i påstanden "Jeg liker å arbeide på dette anlegget"
- Mulige forklaringer på mistrivsel:
 - Lenge borte fra familiene
 - Arbeider på anlegg som ligger til dels langt unna større byer
 - Arbeider ofte i dårlig vær
 - Følte seg diskriminert både av norske arbeidstakere og norske arbeidsgivere
 - Kun 26 % var enige i at de ble behandlet som likeverdige av norske arbeidstakere
 - 44 % av østeuropeere ansatt i norske bedrifter følte seg diskriminert av norske arbeidsgivere
- God mat, god lønn og bra boforhold ble trukket frem som positive elementer

Påse-ansvaret for allmenngjorte tariffavtaler

- Lovfestet påse-ansvar for operatørene på HMS-området, jf. midlertidig forskrift
- I praksis utøver operatørene også et påse-ansvar når det gjelder allmenngjøringsforskriftene
 - Formelt etablert i kontrakten med hovedentreprenøren(e), og også videreført nedover i kontraktskjeden
- Operatør/hovedentreprenør har gjennomført kontroller av enkeltbedrifter
 - Underentreprenørene har vært samarbeidsvillige
 - Operatør/hovedentreprenør har fått tilgang til arbeidskontrakter og lønnslipper
 - Noen bedrifter har holdt tilbake lønnslipper pga personvernlovgivning i hjemlandet
 - Kontroller i arbeidstakernes hjemland – problemer ved at enkelte har ikke lønnskonto, familiemedlemmer har fått kontant forskudd med mer

Påse-ansvaret for allmenngjorte tariffavtaler

- Dilemma:

- Hvor mye ressurser kan det kreves at bedriftene bruker for å oppfylle påse-ansvaret?
- Hva klarer en å avdekke dersom bedriftene bevisst prøver å omgå regelverket?